

Таким чином, слід зазначити: немає підстав вважати, що гендерні ролі обумовлені біологією. Вони є результатом культурного розвитку, а тому, як стверджують радикальні феміністи, можуть бути переглянутими.

Отже, неподоланий у культурі бінаризм чоловічого і жіночого, який ґрунтується на протиставленні рис, що стереотипно приписуються чоловікам і жінкам, як і раніше, закріплює уявлення про фемінінність і маскуліність у вигляді символів, в яких відображаються архетипи чоловічого і жіночого через акумульований культурною досвід багатьох поколінь, включаючи архетипні образи чоловіка і жінки, уявлення про їх належну і неналежну поведінку, моральне обличчя, сексуальність і таке інше

Бібліографічні посилання:

1. Бем С. Лінзи гендера. Трансформація поглядів на проблему нерівності статей . /С.Бем/ - М.: РОССПЕН, 2004.
2. Брайсон В. Політична теорія фемінізму/ В.Брайсон. Вступ. - М.: Ідея - Прес, 2001.
3. Гендер і сексуальність: хрестоматія / пер. з англ. В.Гайденко; за ред. В.Гайденко. – Суми: Університетська книга, 2009.
4. Dworkin A. Intercourse. - Р. Н.: Free Press Paperbacks. - 1997
5. Власова Т.І. Формування гендерних стереотипів в західноєвропейській філософії /Т.І.Власова Київ. - Генеза, 2006.
6. Paglia C. Sexual Personae. Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson. - New Haven. Gale Univ. Press, 1991.
7. Таран Л. Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця ХІХ – початку ХХ століття / Л. Таран, О. Лагутенко. -К.: «Грані-Т», 2007.
8. Хорні К. Наші внутрішні конфлікти. Конструктивна теорія неврозу. // Психологія і культура : Обрані праці Карен Хорні і Еріха Фрома. -М.: Юрист, 1995.
9. Хоуп М. Сущність жінчини (Ее сила, тайна, архетипи. Ее богиня) / Мерри Хоуп. – М.: ООО Изд. дом «Софія», 2006.
10. Фройд З. Дотепність і її відношення до несвідомості. Страх. Тотем і табу. - Мінськ, 1998.
11. Юнг К.Г. Структура психіки і процес індивідуалізації. - М., 1996.

УДК 165.614:141.32:316

Л. В. Горохова

СОЦІАЛЬНІ СТРАХИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Розглянуто поняття соціального страху, його роль і значення як важливого екзистенціалу буття в житті суспільства; проаналізований вплив окремих різновидів соціального страху на існування глобалізованого суспільства. Зазначено, що соціальний страх як екзистенціал буття визначає межі уявлення людини про саму себе, про межі соціального існування і вільної самореалізації особистості в умовах глобалізаційних процесів.

Ключові слова: екзистенціал, страх, соціальний страх, глобалізація, тривога, безпека, існування, індивід, суспільство.

Рассмотрено понятие социального страха, его роль и значение как важного экзистенциала бытия в жизни общества; проанализировано влияние отдельных разновидностей социального страха на существование глобализированного общества. Отмечено, что социальный страх как экзистенциал бытия определяет пределы представления человека о самом себе, о пределах социального существования и свободной самореализации личности в условиях глобализационных процессов.

Ключевые слова: экзистенциал, страх, социальный страх, глобализация, тревога, безопасность, существование, индивид, общество.

The concept of social fear, his role and value, is considered as important existential life in life of society; influence of separate varieties of social fear is analyzed on existence of globalization society. It is marked that social fear as existential life determines the limits of presentation of man about to itself, about the limits of social existence and free self-realization of personality in the conditions of globalization processes.

Keywords: existential, fear, social fear, globalization, alarm, safety, existence, individual, society.

Глобальний поступ, притаманний інформаційному суспільству наблизив людство до сучасного бачення світу. Лавиноподібно наростаючі обсяги інформації та кількість знань, технічний прогрес, що дає можливість людині впливати на природу, поглиблення диспропорції між видобуванням, виробництвом і споживанням інших їх видів – усе це збільшує відповідальність людини за наслідки своїх дій. Сучасне глобалізоване суспільство переживає структурну кризу власного буття, оскільки визначальними для нього є посилення процесів глобалізації, збільшення взаємодії економічних, політичних, соціальних, культурних, правових та інших процесів. Глобалізація передбачає всеохоплюючий процес взаємодії і взаємовпливу практично всіх держав світу. Місце і роль України в глобалізаційних процесах залежить від багатьох факторів. Тому, оцінюючи буття українського суспільства в сучасному глобалізованому світі, необхідно враховувати різні чинники. Визначальними серед яких є природно-ресурсний і людський потенціали, рівень економічного і науково-технологічного розвитку, напрямок соціалізації у регіональному і світовому масштабі.

Складність та суперечливість глобалізованого світу, захоплюючи особистісний простір людини, стає базисом її різноманітних проблем. Саме тому сучасний стан суспільного буття характеризується складними обставинами перехідного періоду. Це збільшення повсякденних фізичних і психічних навантажень, загострення екзистенціального переживання страху, невпевненості, розгубленості та розчарування. У сучасному (глобалізованому) суспільстві заради тимчасових інтересів політики та бізнесу приховано використовується страх з метою маніпуляції суспільною свідомістю та зміни ціннісних орієнтирів окремого індивіда. Екзистенціал страху як соціальний феномен є репрезентом масових форм людських взаємин. Він (страх) є універсальним показником динаміки різних соціальних процесів та змін, а інколи навіть інформує про можливі негативні наслідки того чи іншого явища. Зокрема, О. Туренко зауважує на тому, що сучасна людина «занурена у стан чуттєво-світоглядної апатії й усамітнює свої екзистенційні можливості завдяки розширенню своїх споживацьких потягів та комфорту, ілюзорною участю у політичних перегонах, які усвідомлюються і стають визначальними ознаками поступу прогресу і демократії західноєвропейської цивілізації» [1, с. 183].

Питання місця страху в житті людини, як доводить цивілізаційний досвід, характерні для кожної культури. Особливо на зламі епох, коли людина намагається знайти відповідь на питання, пов'язані з пошуком виходу із складних екзистенціальних ситуацій.

Упродовж століть мислителі та науковці напружували значну кількість ідей, концепцій, інтелектуальних і художніх інтуїцій, просто моральних та побутових ремінісценцій щодо страху, але кожна нова епоха все одно надає свій унікальний зміст феномена, вписуючи його у контекст культури людства. Актуальність проблеми визначається ще й тим, що вихідні засади екзистенціалу страху залишаються до кінця незбагненими, невичерпними у своїй суті.

Страхи як причина соціокультурних зрушень досліджувався багатьма гуманітарними науками. Так, історики Ж. Лефевр, Ж. Делюмо, А. Гуревич аналізували місце і значення страху в історичному процесі. У релігієзнавстві та етнології страх розглядався як активне суб'єктивне відчуття, як творчий момент соціокультурних процесів, певною мірою такої думки дотримуються М. Еліаде, М. Касавін, Б. Маліновський тощо. Значення страху та його вплив на суспільно-політичні процеси аналізують соціологи В. Іванова, В. Шубкін, Д. Ольшанський. Сучасні дослідники О. Туренко розглядає феномен страху та його вплив на існування людини, а Л. Газнюк досліджує соматично-вітальні прояви страху в персональному бутті людини.

Мета статті полягає у розкритті природи та сутності соціальних страхів, розгляді основних видів та функцій страху як екзистенціалу буття людини, а також у визначенні його як чинника, що зумовлює логіку та сенс суспільного буття в умовах глобалізації.

Екзистенціалстраху є невід'ємною частиною ества людини, він визначає межі соціокультурного існування та вільної самореалізації людини, міру пізнання глибин своєї психіки та свідомості, усвідомлення свого культурно-історичного шляху й найсуттєвіше, трансцендентний вимір своїх можливостей. Страх є «збудником» до активних дій, він огортає, а отже оберігає людину від історичного руху назад. Саме страху як екзистенціал буття вказує на вічну непостійність, хиткість людського існування у світі, на постійну можливість спуститись з «цивілізаційного п'єдесталу» і впасти в темряву тваринно-варварської люті. Сучасна цивілізація, рятуючи людину від багатьох біологічних страхів, насичує її життя новими, іншими, навіть сильнішими, такими як страх СНІДу, тероризму, ядерної війни тощо.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть людство запам'ятає як гіркий досвід історії, як період великих і малих соціально-політичних потрясінь. Переживши дві світові війни і цілу низку регіональних, масові голодомори і репресії, атомні бомбардування і геноцид, техногенні катастрофи та природні катаклізми, суспільство стає заложником нових потрясінь. Згадаймо події в Нью-Йорку у вересні 2001 року і жовтневі 2002 року в Москві. Терористичний акт в США

демонструє зростання рівня страху, який в умовах високих технологій, взаємозв'язку економіки, політики, моралі, країн, регіонів, континентів, крайньої структурованості сучасного способу життя обіцяє стати особливо небезпечним для всієї земної цивілізації. Подібний терористичний напад повторюється в жовтні 2002 року, коли під час показу «Норд Ост» терористами-смертниками було захоплено глядачів. В результаті операції по звільненню заложників загинуло понад 100 безневинних дорослих та дітей. Події в Москві з особливою силою виявили хиткість і незахищеність людини і людства загалом, крихкість і ненадійність всього того, що покликане протистояти страху, оберігати фізичне і духовне здоров'я людської особистості. Вихід страху за межі Сполучених Штатів, що підтримувало швидке розповсюдження кадрів, записів і переказів, можливо, ознаменувало собою новий етап глобалізації страху, що почалася після закінчення I Світової війни і посилилася після Великої вітчизняної війни, а також винаходи і розгортання ядерної зброї.

Упродовж останніх десятиліть страх неодноразово охоплював весь світ. Досить актуальною є думка Газнюк Л.М. про те, що ХХ століття – час страхів, випущених на свободу в «пошуках втраченого часу» [2, с. 240]. Людство ніколи не позбудеться страху. Останній завжди пов'язаний з життєвими процесами, з відчуттям плинності, незворотності людського життя, з постійним протиборством добра і зла, краси і ницості, любові і ненависті. Страх був, є і буде скрізь, де є люди з їх потребами, інтересами, бажаннями, де мають місце залежність, субординація, координація, перешкоди; трансформуватимуться тільки його причини і форми, наслідки і засоби їх усунення. Тому ми повинні говорити не про припинення страху, що практично неможливо (а часом це і непотрібно), а про з'ясування його причин; передбачати його «хвилі» і по можливості знешкоджувати страхітливе як в оточуючій людину дійсності, так і в самій людині, не допускаючи, щоб вона впадала в апатію або у відчай, у нігілізм або в конформізм, у бунт або в небажання жити.

Страх, як і його власник – людина, постійно змінюється, набуває нових амбівалентних форм, і, найістотніше – він є атрибутом цивілізаційної відповіді людства на історичні виклики, що постають перед ним. Можливо саме тому вчені називають нашу епоху «сторіччям тривоги», вважаючи, що це почуття викликане усвідомленням сьогоденних проблем, відмовою від базових духовних цінностей і швидкістю соціальних змін, пронизує чи не всі сторони нашого життя. Інколи страх і тривога досягають критичної межі, виявляючись на клінічному рівні, але найчастіше людина звикає до своїх страхів, не знаходячи можливості від них позбутися.

Сучасне суспільство і наука, таким чином, опинились у дуалістичній пастці; з одного боку, страх усвідомлюється як фізіологічний інстинкт і психоприродна реакція, з якою можливо і необхідно боротися за рахунок просвітницької рефлексії, а з іншого – екзистенціал страху настільки проник у суспільно-політичне та повсякденне життя людини, що позасвідомо перетворився в щось демонічне, жахаюче, тваринне, що існує реально. Тобто за рахунок страху утворюється квазіреальність, що постає перед людиною з неминучою, ірраціональною силою, яку сприймають не як вторинне та кероване, а навпаки, як первинне, доісторичну сутність усього існуючого. Такий стан призводить суспільство до психосвідомої регресії й породжує необхідність дослідити всю можливу класифікацію екзистенціалу страху, зокрема соціальних страхів сучасного суспільства.

Як виявилось, ні політики, ні вчені-суспільствознавці не спроможні не лише передбачити, а й пояснити причини та тенденції розвитку соціального страху. Разом з тим, соціальний страх повсюдно виникає і різко посилюється у переломні моменти розвитку суспільства. Він тиражується, видозмінюється, і, не зникаючи, вільно або мимоволі заганається у сферу підсвідомого, чим примушує людину закриватися від страхітливого світу інструкціями, мовчазністю, а іноді байдужістю, відходом в себе, або в певні ілюзії (релігійні, соціальні, політичні).

Мабуть, досить доречним у даному випадку буде висловлювання Сенеки, який заважував, що всі люди знаходяться у рабстві страху [3, с. 79] Оскільки страх здійснює вплив і визначає ту чи іншу стратегію поведінки, важливо усвідомити, що його функція стимулює або конструктивну, або руйнівну поведінку. Остання виникає при панічному типі реагування на ситуацію. У зв'язку з цим доречно згадати, що античні автори виділяли два типи страхів, а саме – Фобос і Деймос, Страх і Жах, усвідомлений і неусвідомлений стани.

У сучасній науковій думці відбулося певне зміщення акцентів у бік Фобосу. Відтак притаманні сучасному суспільству фобії – як особистісні, так і соціальні – сьогодні трактуються саме як неусвідомлені чи малоусвідомлені страхи, а катастрофічність реакцій Деймоса не аналізується як цілісне, рівновелике Фобосу і такою ж мірою притаманне людині. Навіть повна суспільна апатія та реакція, за якої люди ігнорують цілком об'єктивну загрозу, є якраз екзистенціальним виявом страху, крайньою суспільно-кататонічною реакцією на нього. Це відбувається через

кореляцію страху з такими поняттями як заздрість, тотальна підпорядкованість, обмеження свободи.

Звичайно, сьогодні життєдіяльність людини керується значною кількістю соціальних і культурних установок, продиктованих техногенним оточенням. У цьому синтетичному середовищі генетично зумовлені інстинкти не лише втрачають свій практичний сенс, а навіть заважають жити. Ю. Лотман, на основі вивчення і трактування «текстів поведінки», дослідив семіотику понять «сором» і «страх» у механізмі культури. На його думку, процес соціалізації починається з дитинства, коли «дитина отримує зі світу дорослих перші правила культури, серед яких найбільш міцним є правила сорому і страху» [4, с. 385]. Він розглядав лише регулятивну функцію цих термінів, але переконливо довів, що сором є культурною похідною від страху, оскільки лежить в основі перших власне людських заборон. Спроби культурного витіснення поняття «страх» із царини соціально - коректних і прийнятних регуляторів призвело у своїй кульмінаційній фазі до стану абсолютної взаємодоповнюваності, оскільки «боятись соромно».

Як доводять дослідження соціальний страх є поняттям досить багатограним, має різні види та форми, а також виконує низку функцій. Типологічний поділ соціальних страхів на індивідуальні та масові з суспільної точки зору виправдані лише тоді, коли ми говоримо про нечисленні групи людей, оскільки кожен страх є водночас і цілком унікальним за формою, й абсолютно подібним по суті та динаміці свого вияву. До того ж, масові страхи, про які можна говорити сьогодні, є результатом соціокультурних комунікацій. Вони мають стійкий зворотній зв'язок із ситуацією в соціальному середовищі і водночас несуть у собі типологічні риси, характерні для конкретної країни.

Універсальні ж соціальні страхи викликані природними катаклізмами, війною, голодом, загрозою зниження рівня життя та перспективою анархії. Вони властиві для всіх часів, і характеризуються можливістю миттєво втратити соціальні та особистісні орієнтири. Специфічні соціальні страхи змінюються з часом, наприклад, вікторіанський страх перед прийдешнім тотальним падінням моралі. Окрему групу страхів становлять соціалізовані та несоціалізовані страхи, перші – більш наближені до природних реакцій на небезпеку, а другі – реалізовувався як страх перед зовнішнім персоніфікованим тиском, наприклад, перед авторитетом, внаслідок чого у суспільстві розвивається нігілізм. Тобто на зміну страху диктатури приходять сильна суспільна апатія.

Як уже зазначалося, соціальні страхи виконують певні функції, тобто мають певний вплив на існування суспільства. Наприклад, сигнальна функція страху, як «вбудована» у психіку індивіда в сьогоднішньому суспільстві вже не може компенсувати ту шкоду, якої завдає суспільний песимізм, здатний призвести цілий етнос до аномії. Інша суспільна функція страху, яка підвищувала організованість спільноти й дисципліну індивіда у соціальних групах та полегшувала керування цими групами, сьогодні також розвивається і перетворюється на свою протилежність. Послух зі страху у другій половині ХХ століття, особливо після II Світової війни, перестав бути чинником організації та виховання і став маркером суспільної дезорганізованості.

Звідси можемо зробити висновок, що суспільна функція страху сьогодні є амбівалентною. Для прикладу, сигнально-орієнтаційна функція за страхом зберігається, але більшість сучасних небезпек нечутні і невидимі. Соціалізуюча функція страху досить сильно залежить від зигзагів політичного курсу країни та ідеологічних преференцій, які у зв'язку, наприклад, з циклічністю виборчого процесу, можуть дуже швидко змінюватися. Баланс між впевненістю і страхом настає тоді, коли катастрофізм стає усвідомленою складовою суспільної свідомості. Страх як стан психіки і як соціокультурний синдром масових настроїв дозволяє припустити, що суб'єктивні та об'єктивні виміри страху мають подібну психофрактальну структуру.

Іноді соціальні страхи можуть перебувати у контрфазі до базових страхів тоді вони частково гасять загальне нервово збудження. Або ж навпаки, можуть резонансно підсилити переживання і, що називається, підірвати ситуацію. Цим із давніх-давен користуються політики, у гіршому разі намагаючись розв'язати «маленьку переможну війну», щоб відвернути увагу від проблем своєї ліберальної імперії, або ж, налякавши загрозою громадянської війни, змусити націю згуртуватися.

Нація ніде у світі не є однорідним субстратом. Тому будь-які інформаційні хвилі, які генеруються всередині нації, поширюються вкрай нерівномірно – відповідно до щільності середовища. Те саме стосується і колективно пережитих емоцій. Коли емоція є базовою – страх, радість, гнів, надія, тоді включається механізм психічної індукції, за якого відбувається взаємне зараження емоціями. Та, на відміну від релігійних проповідників, які для навіювання страху експлуатують ту саму думку про неминуче покарання за гріхи, політики, які періодично залякують людей, змушені звертатися до конституції й законів. Оскільки вони, як відомо, не божественного походження, а цілком рукотворні, то більше двох-трьох разів конкретного

індивіда статтею Кримінального кодексу не злякаєш. Навіть якщо він, як свідчить практика, кілька разів уже за неї відбував покарання.

Досліджуючи соціальний страх не можливо залишити поза увагою найбільш актуальні для сучасного суспільства його різновиди. Сьогодні складаються дедалі сприятливіші умови для виникнення й посилення ще одного різновиду соціального страху – страху втрати ідентичності. Як неодноразово зазначалося (див. М. Кастельс, Р. Робертсон, У. Бек, В. Лях, М. Козловець) глобалізація породжує у людей природні побоювання втратити своє історичне коріння: національну ідентичність, мову, культурні й релігійні традиції. Доречно пригадати слова відомого психолога К. Юнга про те, що національна ідентичність перебуває у низці тих факторів, які «женуть перелітних птахів через моря» [5, с. 118]. Дійсно, національний статус є загально визнаною вартістю політичного життя нашого часу. Страх втрати ідентичності становить приблизно однакову загрозу українцям та іншим етнічним групам в Україні. Він ще не досить актуалізувався, а пов'язаний із дедалі сильнішим впливом в Україну вихідців із країн «третього світу». Згаданий процес вписується у загальносвітову схему зміни міграційних потоків. Якщо раніше протягом століть представники європейської раси поширювали свої впливи і присутність на країни Азії, Африки, Америки, Океанії (у деяких випадках, як у США, Канаді, Австралії, цілковито витіснивши автохтонну людність), то з другої половини ХХ століття розпочалися і стають дедалі сильнішими зворотні процеси переселення все більших груп азійського, африканського, латиноамериканського населення до європейських країн. Відтак, у деяких із них частка іммігрантів стала вже доволі вагомою (турки в Німеччині, араби у Франції), що спонукає частину громадян і політиків відчувати й висловлювати чимале занепокоєння із цього приводу, особливо на тлі явного зниження природного приросту корінних «старих» націй.

Для узагальнення суто українських страхів ми повинні уявляти націю як деяку «феміністичну» сутність, яка дуже податлива та сентиментальна, але у гніві – воістину жаклива. Для неї (цієї сутності) головною загрозою є несанкціоноване проникнення всередину. Звідси постійна тривога із приводу цілісності кордонів (які, зрештою, і так за загальною згодою порушуються через митниці), періодичні (іноді болючі) процеси відторгнення частини українського політикуму, викликані виборами чи національними революціями. Сюди ж можна зарахувати й такі досить безпідставні страхи, як «не вийти вчасно заміж» за Євросоюз чи НАТО. Безпідставні тому, що більшість наших громадян не мають жодного уявлення про переваги або недоліки таких політичних «шлюбів». А найуспішніші українські політики, будучи лише ретрансляторами соціальних переваг, надають цим страхам особистісного колориту і видимості відповіді на стратегічні виклики сучасності.

Наступний різновид соціального страху, що заслуговує уваги – страх змін. Страх очікування негативних подій і процесів, які оцінюються людьми як можливі безпосередньо для них або для їхніх нащадків, відігравав важливу, а в деяких випадках навіть вирішальну роль у житті людини та суспільства загалом. Тривога перед невідомим і незрозумілим глибоко вкорінена в людському мисленні. Деякі мислителі вважали цей аспект людського існування одним з найбільш важливих у житті людини. Відомий французький філософ Альберт Камю зазначав: «Людина свідомо рівно настільки, наскільки не приховує від себе свого страху» [6, с. 64]. Час від часу на політичній арені з'являються особистості чи об'єднання, які пропонують суспільству привабливі моделі його оновлення. І не обов'язково такі пропозиції мають бути черговим обманом громадян. Частіше якраз самі їхні автори щиро вірять у зміст і перспективи того, що пропонують. І справа залишається за дрібницею: аби просвічений електорат більш чи менш одностайно проголосував за нову політичну силу. Існують також так звані соціальні страхи відповідальності, публічних виступів та інші. З одного боку, подібні почуття тією чи іншою мірою має майже кожна людина, складаючи деякий негативний емоційний базис соціуму, а з іншого, при досягненні певної інтенсивності, вони можуть перерости у клінічні форми. Серед згаданих соціальних страхів особлива роль приділяється досить близьким, і водночас специфічним формам – страху відповідальності та страху випробувань. Перший небезпечний своєю тривалою дією, а другий, – хоч і короткотривалий, інколи досягає значної сили.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що екзистенціаль страхує метафізичним, трансцендентно-психологічним та соціокультурним феноменом, який має безліч станів та реакцій, соціальні та моральні цінності, самооцінку людини, що охоплює всі сфери її буття. Екзистенціаль страхує є наслідком внутрішнього конфлікту людини з самою собою і з оточуючим соціальним середовищем. Наявність і характер соціальних страхів людини та суспільства виявляє сутнісні характеристики їх існування і можливого розвитку.

Страх – це навіть не емоція, а сукупність надзвичайно складних переживань, що розвиваються за ланцюжком: хвилювання-тривога-фобія-невроз-страх-паніка-психоз. На цій шкалі кожному

нескладно буде знайти місце для себе: безстрашних людей із нормальною психікою в природі не існує. Культура, релігія й право визначають спосіб виявлення емоцій і дію чи бездіяльність, що йде за ним.

Оскільки страх є найдавнішим із відчуттів, то його джерела часто перебувають у генетичній пам'яті не лише нації, а й людства взагалом. Страх може існувати у різноманітному часовому вимірі та діяти з різною енергетичною силою, він має універсальну багатофункціональну природу і безліч типів, функцій, видів. Через те, що людина постійно перебуває в кількох сферах життя – фізіологічній, соціокультурній та екзистенційній, страх діє у кожній із сфер, але його прояв обіймає все існування людини, відтак все це потребує нових досліджень.

Бібліографічні посилання:

1. **Туренко О.** Страх: спроба філософського усвідомлення феномена: [Монографія] / Олег Станіславович Туренко – Київ: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 216 с.
2. **Газнюк Л.** Філософські етюди екзистенціально-соматичного буття. [Монографія] / Лідія Михайлівна Газнюк – Київ: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 368 с.
3. **Сенека Л.** Нравственные письма Луцилию / Изд. подгот. С.А. Ошеров. – М.: Наука, 1977. – 383 с.
4. **Лотман Ю.** Избранные статьи: В 3 т. / Ю.М. Лотман – Таллин: Александра, 1992. – Т. 1. – 479 с.
5. Цит. за: Практична філософія. – 2007. – № 4. – С. 112-124.
6. **Камю А.** Бунтующий человек / Камю А. – М.: Издательство политической литературы, 1990, – 415 с.

УДК 316.61:177.82

О. В. Чаплінська

ФІЛОСОФСЬКО-ЛІТЕРАТУРНЕ ОСМИСЛЕННЯ САМОТНОСТІ ДОБИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Розглядається філософсько-літературне осмислення проблеми самотності в постмодернізмі, з'ясовується її місце й значення в житті людини. Крізь призму комунікативної філософії показано зміну розуміння самотності як очікування зустрічі з «Іншим» на самотність як атрибут сучасного людського буття.

Ключові слова: самотність, постмодернізм, комунікація, комунікативна філософія.

Рассматривается философско-литературное понимание проблемы одиночества в постмодернизме, выясняется ее место и значение в жизни человека. Через призму коммуникативной философии показано смену понимания одиночества как ожидания встречи с «Другим» на одиночество как атрибут современного бытия человека.

Ключевые слова: одиночество, постмодернизм, коммуникация, коммуникативная философия.

The problem of loneliness in postmodernism period is observed in Philosophy and literature as well as its role in the life of an individual. In the light of the communicative philosophy a change in understanding loneliness is shown as expectations of the meeting with “The Other” in loneliness as an attribute of modern human existence.

Keywords: loneliness, postmodernism, communication, communicative philosophy

© О. В. Чаплінська, 2012

Історія філософії презентує спроби визначити сутність людини та специфіку її існування відповідно до певної історично зумовленої «моделі світу». Будучи втягнутою в багатовимірні просторові структури та обумовленою тимчасовістю свого унікального існування людина ніби «розкидана» в світі, оскільки іманентно присутня в просторі соціуму, культури, інших людей та свого внутрішнього світу. Невизначеність, хаотичність, еkleктичність, високий рівень соціально-політичної напруженості як буттєво притаманні сучасному світу ознаки зумовлюють існування значної кількості смислів і сенсів, що наповнюють постмодерний культурний простір, й постають як мозаїка різних варіантів індивідуальної самореалізації. Множинність соціальних, культурних та пізнавальних практик констатують найрізноманітніші вияви комунікацій, для яких властиве прагнення повернути людині «її саму», допомогти їй стати вільною, усвідомити власну цінність, з одного боку, та осмислити проблеми буття людини у «граничних» життєвих ситуаціях, з іншого боку.